

MAQOM SAN'ATI – MILLIY MUSIQA MADANIYATINING DURDONASI

Shaymardanova Ruxsora

*O'qituvchi, 1-son Bolalar musiqa va san'at maktabi,
Qarshi, O'zbekiston*

Annotatsiya: Mazkur maqolada o'zbek xalqining boy musiqiy merosi bo'lgan maqom san'ati tarixiy ildizlari, badiiy-estetik xususiyatlari, yoshlar tarbiyasidagi ahamiyati va mustaqillik yillarida qayta tiklanishi yoritiladi. Maqom san'ati xalqning ma'naviy qadriyatlarini ifoda etuvchi, inson qalbida sof tuyg'ularni uyg'otuvchi, milliy o'zlikni shakllantiruvchi yuksak madaniy hodisa sifatida tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: maqom san'ati, milliy musiqa, estetik tarbiya, madaniy meros.

Kirish. Musiqa san'ati insoniyatning eng qadimiy va eng ta'sirchan madaniy hodisalaridan biridir. U inson qalbini tarbiyalaydi, ruhiy dunyosini boyitadi, estetik didini shakllantiradi. Har bir xalqning o'ziga xos musiqiy merosi bo'lib, ular milliy o'zlikni, tarixiy xotirani, ma'naviy qadriyatlarni o'zida mujassam etadi. O'zbek xalqining musiqiy xazinasida esa maqom san'ati alohida o'rin tutadi.

Maqom – bu oddiy kuy yoki qo'shiq emas, balki murakkab musiqiy tizimdir. U ko'p asrlik ijodiy an'analar, estetik qarashlar va ijro uslublarining uyg'unlashuvi natijasida yuzaga kelgan. Sharq xalqlarida maqomning turli ko'rinishlari mavjud bo'lsa-da, o'zbek maqom san'ati o'zining mukammalligi, badiiy teranligi va milliy ruhiyati bilan ajralib turadi. Bugungi kunda maqom nafaqat milliy san'at sifatida, balki insoniyatning umumiy madaniy merosi sifatida ham qadrlanmoqda.

Maqom san'ati qadimiy Sharq musiqiy madaniyatida shakllangan bo'lib, uning ildizlari miloddan avvalgi davrlargacha borib taqaladi. Arxeologik topilmalar, qadimgi qo'lyozmalar, tarixiy manbalar shuni ko'rsatadiki, Markaziy Osiyo xalqlarining madaniyatida kuy va musiqaning o'rni nihoyatda muhim bo'lgan. Ayniqsa, arab-musulmon uyg'onish davrida (IX–X asrlar) musiqiy nazariya rivojlanib, maqom tizimi ilmiy asosda o'rganila boshlandi.

Al-Farobiy, Ibn Sino, Safiuddin Urmaviy singari buyuk mutafakkirlar maqom nazariyasi haqida asarlar yozgan. Ularning ilmiy qarashlari nafaqat musiqiy amaliyotni, balki maqom san'atining nazariy asoslarini ham rivojlantirdi.

O'zbek xalqida maqomning eng yuksak namunalari sifatida "Shashmaqom", "Farg'ona-Toshkent maqom yo'llari" va "Xorazm maqomlari" qadrlanadi. Shashmaqom oltita asosiy maqomdan tashkil topgan bo'lib, har biri o'zining ohangdorligi, murakkab tuzilishi va falsafiy mazmuni bilan ajralib turadi. Bu

maqomlar asrlar davomida ustoz-shogird an'analari orqali avloddan-avlodga o'tib kelmoqda.

Maqom san'ati murakkab musiqiy tizim bo'lib, unda kuy, ritm, ohang va ijro uslublari o'zaro uyg'unlashadi. Oddiy xalq qo'shiqlaridan farqli ravishda maqomlar maxsus lad tizimiga, murakkab ritmik shakllarga va badiiy chuqurlikka ega.

Maqomning estetik qiymati shundaki, u inson qalbini musaffolikka chorlaydi, unda sof tuyg'ularni uyg'otadi. Maqomlarda muhabbat, vatanparvarlik, insoniylik, sabr-toqat kabi mavzular tarannum etiladi. Shuningdek, maqom tinglovchida ruhiy poklanish, qalb musaffoligi, ma'naviy ko'tarinkilik tuyg'ularini uyg'otadi.

Shashmaqomning har bir bo'lagi alohida ma'naviy-ma'rifiy mazmunga ega. Masalan, "Buzruk" maqomi ko'proq falsafiy mulohazalar, sabr-toqat va bardoshlilikni ifodalasa, "Rost" maqomi haqiqat va adolatni, "Segoh" esa muhabbat va sadoqatni ifodalaydi. Demak, maqom nafaqat musiqiy zavq, balki falsafiy, ma'naviy ozuqa hamdir.

Bugungi globallashuv davrida yoshlarning musiqiy didini shakllantirish, ularni milliy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalash muhim vazifa hisoblanadi. Shu ma'noda maqom san'ati ulkan ahamiyatga ega.

Maqomlarni o'rganish orqali yoshlar o'z xalqining tarixini, madaniyatini chuqur anglaydi. Musiqa maktablari, san'at kollejlari va konservatoriyalarda maqom maxsus o'quv fan sifatida o'qitilmoqda. Bu orqali yosh avlod milliy musiqaga oshno bo'lib, uni nafaqat tinglash, balki ijro etishga ham qodir bo'lmoqda.

Maqom san'atining yoshlar ruhiyatiga ta'siri ham beqiyosdir. U sabr-toqat, intizom, diqqat-e'tibor va ijodkorlikni shakllantiradi. Yosh ijrochilar maqom orqali milliy ruhiyatni o'z qalblarida his etadilar.

O'zbekiston mustaqillikka erishgach, milliy merosimizga, xususan maqom san'atiga alohida e'tibor qaratildi. Prezident farmonlari bilan maqom san'ati rivojini qo'llab-quvvatlash dasturlari ishlab chiqildi.

2018-yildan buyon Shahrisabz shahrida har ikki yilda bir marta Xalqaro maqom festivali o'tkazilmoqda. Bu festivalda dunyoning turli mamlakatlaridan san'atkorlar ishtirok etib, maqomning jahon miqyosidagi nufuzini oshirmoqda. Bundan tashqari, O'zbekistonda Maqom markazi tashkil etilib, u ilmiy tadqiqotlar, maqom maktablari faoliyatini muvofiqlashtirish va yosh ijrochilarni qo'llab-quvvatlash bilan shug'ullanmoqda.

Bugungi kunda maqom san'ati nafaqat o'zbek xalqining balki butun insoniyatning umumiy madaniy merosi sifatida e'tirof etilgan. Unesco tomonidan "Shashmaqom" va "Farg'ona-Toshkent maqom yo'llari" Insoniyatning nomoddiy madaniy merosi ro'yxatiga kiritilgan.

Xulosa. Maqom san'ati – o'zbek xalqining ma'naviy boyligi, milliy madaniyatining eng yuksak ifodasidir. Uning ildizlari chuqur, mazmuni teran, badiiy

qiymati beqiyosdir. Maqom xalqimizning yurak qo'shig'i, milliy ruhiyatining ramzi sifatida asrlar davomida yashab kelmoqda va bundan keyin ham yashaydi. Bugungi kunda maqomni yosh avlodga o'rgatish, uni asrab-avaylash va targ'ib qilish milliy burchimizdir. Chunki maqom – bu millatni millat qiluvchi san'atdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. Ermatov M. O'zbek maqom san'ati. – Toshkent: G'afur G'ulom, 2016.
3. Qosimov B. San'atshunoslik asoslari. – Toshkent: O'zbekiston, 2015.
4. UNESCO. Art and Culture in Education. – Paris, 2019.
5. Tarasov B. История мировой музыки. – Москва: Наука, 2018.